

INHOUDSTAFEL

Voorwoord	9
1. 5 april 1943: het was een mooie dag...	11
2. Verhalen	27
3. Erla, het gemiste doelwit	31
Een Duitse fabriek in Mortsel	32
Werken bij Erla	34
Het is voor ons!	40
Alles in vuur en vlam	44
4. Door de brandende straten	53
Grens van Mortsel	54
Onder de spoorwegbrug	59
Antwerpsestraat: helemaal alleen in die puinhoop	63
Het Gemeenteplein als een omgewoeld veld	72
De bus, een brandende gevangenis	81
Statielei: goudgrijs, een onbeschrijflijke kleur	89
5. Sint-Lutgardisschool, 'Zuster, ze komen!'	95
De meisjesschool	96
Kijk juffrouw, vliegtuigen waar ballonnen uit vallen!	97
Onder de trap	99
Als verschrikte kuikentjes	101
Het gebeurde in een flits	104
Niet kijken, doe je ogen maar toe	107
Op wandeling	111

6. Sint-Vincentiuschool, overal schreeuwende kinderen	115
De Franse school	116
Geen tijd om ons te verstoppen	118
De zingende juf	125
Het zesde leerjaar	128
Het vijfde en het eerste leerjaar	136
Zoeken in de bomput	147
7. In de gangen van de Guido Gezelleschool	153
De jongensschool	154
Van het sporten tot in de gang	156
Ineens werd alles donker	160
Bedolven	162
Wroeten om eruit te geraken	165
Bevrijden	167
Broers	171
8. Les Abeilles, vergeten tussen het puin	175
Een bijzondere school	176
Kinderen redden kinderen	180
Vergeten	186
9. Gevaert staat in brand!	189
De donkere zalen	190
Oh, de Amerikanen zijn daar!	200
10. Sint-Aloïsiuschool, ontsnapt aan de gruwel	205
Onder de banken!	206
In de kelder, tot aan mijn knieën in het water	207
11. Lieven Gevaertschool, omringd door bommen	211
Handen op ons hoofd gekruist	212
Een daverend sportveld	215

12. Thuis, een wolk van stof	221
Mijn hart dreigde te barsten	222
Van Peborghlei	227
Een andere thuis	233
Lindenlei	238
13. Helpen, in één dag enkele jaren ouder	253
Nooit, nooit zal ik dit vergeten	254
Iedereen hielp	257
Verzorgen	265
Pijn	278
Blussen	284
Puinruimen: improviseren	286
Organiseren	293
Berging van de slachtoffers	303
Identificeren	309
De doodsoorzaak	320
14. 9 april 1943: de begrafenis	323
15. Tranen	335
Verder doen	336
Nooit meer hetzelfde	345
Leven met de bommen	354
Geen oorlogskruis voor Mortsel	358
2008: de overdracht van oud naar jong	362
2013-2018: de namen van 5 april	369
Dankwoord	371
Bronnen	373
Geschreven getuigenissen	373

Interviews	376
Bibliografie	386
Archieven	388
Fotoverantwoording	389
Eindnoten	391
Slachtofferlijst	396

VOORWOORD

De ene ramp is de andere niet. Het bombardement op Rotterdam, op 14 mei 1940, wordt in zowat alle geschiedenissen van de Tweede Wereldoorlog vermeld. Circa 800 mensen verloren er het leven bij. Rotterdam was de eerste grote luchtaanval van de Duitse Luftwaffe in West-Europa. Spoedig volgde de Blitz op Londen en andere Britse steden, waarbij vooral het bombardement op Coventry (ca. 570 doden) op 14 november 1940 in het collectieve geheugen verder leeft. De Britten antwoordden met aanvallen op Duitse steden. In de nacht van 30 op 31 mei 1942 werden delen van Keulen platgegooid (ca. 480 doden). Na het in de oorlog komen van de Amerikanen namen de bombardementen toe in omvang en hevigheid. Hamburg werd van 24 juli tot 3 augustus 1943 bestookt door Amerikaanse en Britse bommenwerpers. Met naar schatting meer dan 40.000 slachtoffers was dit de bloedigste luchtaanval in de Europese geschiedenis, zwaarder dan het veel bekendere drama van Dresden aan het eind van de oorlog.

Daar tussenin speelde het drama in Mortsel zich af. Op 5 april 1943 wierpen 82 bommenwerpers hun dodelijke lading af. Hun *target* was de Erla-fabriek, waar Duitse jachtvliegtuigen hersteld werden. De meeste bommen misten doel. Ze troffen scholen en burgerwoningen. 936 mensen vonden de dood, 587 waren zwaargewond en nog eens vele honderden lichtgewond. Meer dan duizend woningen werden vernield. *Collateral damage* heet dat vandaag – want het was in dit geval vanzelfsprekend niet de bedoeling de burgerbevolking te treffen.

Het bombardement op Mortsel wordt niet vermeld in de grote geschiedenissen van de Tweede Wereldoorlog. Het is een fait divers in de bloedige geschiedenis van de twintigste eeuw, met zwarte bladzijden als de Holocaust en de atoombommen op Hiroshima en Nagasaki, die als schrikbarende mijlpalen van *human made disasters* in het menselijke collectieve geheugen geslagen zijn.

Maar het bombardement op Mortsel is geen fait divers voor de vele mensen en families die erdoor getroffen werden. Het drama is geen futi-

liteit voor wie zich verbonden voelt met Mortsel en zijn geschiedenis. Het bombardement is een *lieu de mémoire*. Het leeft verder in de collectieve herinnering en geeft betekenis aan de plaatsen waar de bommen hun vernietigende werk deden. In die zin is het bombardement letterlijk een 'herinneringsplaats' geworden.

Pieter Serrien heeft dan ook heel terecht de menselijke verhalen en de plaatsen centraal gesteld in dit boek. Aan de al meer dan 200 interviews en getuigenissen die de basis vormden van de eerste uitgave van dit boek, voegde hij in 2013 een honderdtal nieuwe getuigenissen toe. Meer dan 350 mensen krijgen zo een stem. Deze verhalen worden gekoppeld aan plaatsen: de scholen, het Gemeenteplein, de spoorwegbrug en vele andere, ook minder bekende plaatsen, zoals de school Les Abeilles, waaraan een nieuw hoofdstuk wordt gewijd.

Een andere belangrijke toevoeging is het hoofdstuk over de wijze waarop de herinnering aan het bombardement is geëvolueerd. Na vijftienzeventig jaar staan we op de drempel van een belangrijke evolutie. De generatie die het bombardement heeft meegemaakt verdwijnt en hun kleinkinderen zijn zelf inmiddels volwassen. Na drie generaties evolueert de sociale herinnering – de verhalen over het verleden die generaties aan elkaar vertellen – naar een culturele herinnering. De verhalen van het verleden blijven alleen bestaan als ze worden verankerd in monumenten, gedenktekens, musea, memorialen waarrond ook een levende culturele praktijk van herdenking ontstaat. Lokale overheden spelen daarin een belangrijke rol. De stad Mortsel heeft zich de laatste jaren opgeworpen als een actieve *memory maker*. Als geboren en gedeeltelijk getogen Mortselaar, met grootouders die getuige waren van het bombardement, kan ik daar alleen maar verheugd over zijn. Als historicus ben ik blij dat de herinnering behalve op piëteit ook gebouwd wordt op de solide grond van historisch onderzoek. Daartoe draagt dit boek in belangrijke mate bij.

Bruno De Wever

Historicus, Instituut voor Publieksgeschiedenis, Universiteit Gent

HOOFDSTUK 1

5 april 1943: het was een mooie dag...

'En dan plots alles donker.'
Getuige Maria Commerman

LEGENDE

1. GEMEENTEPLEIN	6. SINT-ALOÏSIUS
2. SINT-LUTGARDIS	7. H.-KRUISKERK
3. OUDE-GOD SPORT	8. GUIDO GEZELLE
4. LES ABEILLES	9. SPOORWEGBRUG
5. SINT-VINCENTIUS	10. ERLA-FABRIEK

WERPSE STRAAT

GUIDO GEZELLELAAN

JAAK BLOCKSTRAAT

TEN DORPELEI

HENDRIK CONSCIENCELAAN

KRIJGSBAAN

9

ANTWERPSE STRAAT

EGGESTRAAT

8

LINDENLEI

MAND SEGERSLEI

7

H.-KRUISSTRAAT

5

1

STRAAT

EDEGEMESTRAAT

2

STATIELEI

4

MECHELSTEENWEG

PIETER REYENSLEI

3

PRINS LEOPOLDELEI

5 april 1943, een maandag. Mortsel, een gemeente ten zuiden van Antwerpen. Getuigen herinneren zich dat ze genoten van de eerste lentezon. De kinderen zaten op de schoolbanken. Of ze waren aan het turnen op de speelplaats. Sommige klassen waren op wandeling naar het Bos van de Baron in Edegem dat die dag was opengesteld voor het publiek. Zo konden de mensen hout gaan sprokkelen. De ouders waren aan het werken in de fabrieken. Anderen stonden aan te schuiven voor de rantsoenzegeltjes, werkten in de tuin, wachtten op de tram of bezochten familie. Ondanks de oorlog leek het leven rustig voort te kabbelen.

Tekening van het Gemeenteplein in puin door de Mortselse kunstenaar Jules Van Ael.

Slechts weinigen wisten toen dat de heldere hemel boven Antwerpen ideaal was voor een bombardement. Een aanval overdag stelde de bommenwerpers in staat om het doelwit efficiënt te vernietigen. Toch was het een riskante onderneming, want de Amerikanen kwamen zo gemakkelijk in het vizier van Duitse jachtvliegtuigen. Om het luchtafweergeschut te vermijden vlogen de bommenwerpers op ongeveer 7000 meter. Maar ook op die hoogte was er gevaar voor een treffer door het FLAK-luchtafweergeschut.

Die ochtend rond zeven uur, in de zes betrokken vliegtuigbasissen in het zuiden van Engeland, kregen de bemanningsleden van het Achtste Amerikaanse Bomber Command een briefing over hun vijftigste missie boven het Europese continent.¹ Later in de namiddag zouden ze de Erla-fabriek ten zuiden van Antwerpen bombarderen. Voor de Amerikanen waren de hallen in Mortsel berucht genoeg om alle beschikbare viermotorige bommenwerpers in te zetten. Spitfires zouden hen begeleiden tot in Gent, daarna waren ze op hun eigen boordschutters aangewezen. Die voormiddag werden 79 Vliegende Forten (B17) elk met zes bommen van 454 kilogram geladen. Zij zouden vier bombardementsgroepen vormen: 91^e, 303^e, 305^e en 306^e, die de 'first wing' vormden. Een 'second wing' bestond uit 25 Liberators (B24) van de 44^e en 93^e. Elk ruim werd gevuld met twaalf bommen van 227 kilogram. De bevelhebbers wisten dat er met 283 ton explosieven heel wat 'collaterale schade' zou zijn. Dat de fabriek in dichtbevolkt woongebied lag, daar werd geen rekening mee gehouden. Ondanks de aanwezigheid van een vriendschappelijke, bewoonde kern in de buurt van het doelwit, planden de Amerikanen een aanval met behulp van alle beschikbare viermotorige bommenwerpers. Kort na 13 uur waren alle 104 vliegtuigen in de lucht.

In de 306^e groep die vooraan vloog had het vliegtuig van James Wilson de leiding.

De pas gepromoveerde piloot van het leidinggevende vliegtuig had een hoge gast in zijn Vliegend Fort dat ze 'The Dark Horse' hadden gedoopt. Brigadegeneraal Frank Armstrong vloog mee als waarnemer. Boven de Noordzee ontstond verwarring nadat de 'first wing' een afleidingsmanoeuvre niet correct afhandelde. Waarschijnlijk was een navigatiefout daarvan de oorzaak. Om 15u13 vloog de first wing België binnen ter hoogte van Oostende, een viertal minuten later gevolgd door de 'second wing'. Meteen was er een eerste treffen met Duitse jagers, maar de Spitfires boden genoeg weerwerk zodat de bommenwerpers richting Gent konden verder vliegen. De Duitse jagers wisten goed dat het leidinggevende vliegtuig essentieel was voor het verloop van de missie en daarom namen ze die B17 zwaar onder vuur. Langzaam werd het duidelijk in welke richting de Amerikanen vlogen. Nog voor ze Gent bereikten, moest een B17 al terugkeren omdat de motoren waren uitgevallen na een aanval. Elf minuten later passeerden de Amerikanen Lokeren. Alles werd in gereedheid gebracht om te bombarderen. Ondertussen hadden de begeleidende Spitfires al rechtsomkeert gemaakt omdat ze maar genoeg brandstof hadden om tot Gent te volgen. Sindsdien was de colonne een gemakkelijker prooi voor Duitse jachtvliegtuigen, hoewel de bommenwerpers nog bedreven boordschutters hadden om ze te beschermen. De legendarische Duitse piloot Fritz Geisshardt was een van de eersten die de aanval inzette. Hij moest een noodlanding maken nadat hij zwaar verwond werd door het weerwerk van de Amerikanen. De volgende dag bezweek hij aan zijn verwondingen.

Kort na het passeren van Gent kwamen twee B17's van de 306^e groep in de problemen. Piloot Clarence Fischer kon zijn vliegtuig net lang genoeg stabiel houden, zodat iedereen kon springen. De bommenwerper stortte te pletter op een weide tussen Hemiksem en Wilrijk. **Jan Van den Kerkhof** zag het gebeuren van op de scheepwerf van John Cockerill: 'Alle gebouwen daverden, wist men ons later op de werf te vertellen, maar ook het schip waar we in aan het werken waren, trilde bij het inslaan van de bommen. Even later zagen we de enorme stof- en rookwolken in de rich-

ting van Mortsel en Edegem. Plotseling hoorden we het gierende geluid van een neerstortend vliegtuig dat ik niet zag. De gesprongen bemanningsleden dreven af in de richting van de werf, bengelend aan hun valschermen. Een van hen is midden op de werf neergestreken, op de betonnen rijweg tussen ons schip in het dok en het toenmalige hoofdmagazijn. Wij volgden het gebeuren van op het scheepsdek. Vele arbeiders liepen in de richting van de Amerikaan en juichten hem uitbundig toe.' Navigator **Joseph Consolmagno** herinnert zich dat hij door de dokwerkers met het V-teken werd ontvangen. Maar ook de Duitse soldaten van het luchtafweergeschut snelden toe en arresteerden de navigator van de neergestorte B17. Ze brachten hun krijgsgevangene naar het rampgebied. Joseph werd verplicht de schade die zijn makkers hadden aangericht te aanschouwen. Ook de andere bemanningsleden werden opgepakt. Al snel kreeg ook een tweede Vliegend Fort het moeilijk. Piloot Kelly Ross trachtte de Duitse jagers af te wimpelen. Nog voor ze boven de Schelde sprongen, waren twee bemanningsleden dodelijk getroffen. Hun vliegtuig stortte neer in de schorren van Zandvliet. De zeven overgebleven Amerikanen dwarrelden met hun valscherms naar beneden, waar ze al snel werden gearresteerd.

Het bevelvoerende vliegtuig The Dark Horse kreeg een nieuwe frontale aanval van een Focke-Wulf te verduren, waarna een munitiekist in het ruim ontplofte. Het been van de leidinggevende navigator verbrijzelde, maar de man kon nog steeds zijn functie uitoefenen. Iets later ontstond een brand in de stuurhut die al snel geblust werd door de bemanning, een actie waarbij Frank Armstrong blijkbaar een heldendaad verrichtte die hem later een medaille opleverde. De brand had onder andere de zuurstoftoevoer beschadigd, waardoor de piloot zijn B17 moest laten dalen. Doordat dit het leidinggevende vliegtuig was, ontstond er al snel verwarring bij de rest van de 306^e groep en de 91^e, die van nabij volgde.

Rond halfvier in de namiddag verscheen de 306^e boven Mortsel. Op gemiddeld 7000 meter hoogte maakten de Amerikanen zich klaar om hun dodelijke lading te droppen. In ideale omstandigheden zou een precisiebombardement mogelijk geweest zijn, maar door de manoeuvres na de aanvallen van de Duitse jagers was dat onmogelijk. De bemanning moet dat geweten hebben. Waarom ze niet kozen om hun reservedoelwit, de Fordfabrieken in de haven van Antwerpen, te bombarderen is een raadsel. Misschien legden de aanwezigheid van generaal Armstrong en het feit dat het een jubileummissie was, extra druk op de schouders van de piloot. The Dark Horse liet zijn dodelijke vracht toch vallen en de rest van de overgebleven veertien B17's volgde zijn voorbeeld. Doordat de 306^e was afgeweken van de afgesproken hoogte, moest de 91^e heel even wachten met het droppen van zijn bommen. Maar op zo'n hoogte was een fractie van een seconde genoeg om het doelwit te missen. De derde groep, de 303^e, had een vertraging van enkele seconden door problemen met het vizier. Kort daarna loste ook de laatste groep Vliegende Forten zijn bommen. In totaal hadden 65 bommenwerpers deelgenomen aan de eerste aanvalsgolf. Twee waren neergehaald en twaalf andere moesten noodgedwongen terugdraaien nog voor ze hun doelwit bereikten.

18

Een bommenwerper ledigt zijn bommenruim boven het Fort VI in Wilrijk. Links is duidelijk Fort VII met daarnaast het Schoonselhof te onderscheiden. De explosieven tuimelden naar beneden om in Oude-God neer te komen.

Mortsel brandt. De linkse pijl wijst naar het doelwit, dat duidelijk gemist werd door de meeste bommen.

Toen volgde een pauze van een viertal minuten. Dat was lang genoeg om de slachtoffers op de grond de moed te geven hun schuilplaatsen te verlaten. Het was ook voldoende tijd om de missie af te blazen – wat niet gebeurde. De second wing bestond nog uit achttien Liberators – zeven waren met problemen teruggekeerd – die op hun beurt 216 bommen lieten neerstorten op de rookpluimen meer dan zeven kilometer lager. In totaal was Mortsel aangevallen door 83 bommenwerpers; bij een daarvan blokkeerden de luiken. 223 ton explosieven bedolven de gemeente. Slechts vier of vijf van de in totaal 600 bommen troffen het doelwit. De rest kwam neer in het midden van de woonwijk Oude-God.

Ook de noordelijke terugkeer van de bommenwerpers verliep niet vlot. De motor van een vliegtuig van 1^e luitenant Seelos was getroffen door FLAK-geschut en liet een lange rookpluim achter zich. Op de terugweg begon een Focke-Wulf een fatale aanval, waarna piloot Seelos beval om te springen. Ondertussen waren drie bemanningsleden al gedood. Het gevaarte stortte neer ter hoogte van Heikant in Kalmthout. **Otto Stammberger** was een van de aanvallers: ‘Na Gent zwenkten de Vliegende Forten plotse-ling oostwaarts richting Antwerpen. Op dat ogenblik bevonden wij ons al meer dan een halfuur in de lucht en hadden bijgevolg

de helft van onze brandstof verbruikt. We passeerden de Amerikanen noordelijk en plotseling ontwaarden we geweldige ontplofingen even ten zuiden van Antwerpen gevolgd door opstijgende rookzuilen. Intussen hadden wij de B17's achter ons gelaten en waren nu in geschikte positie om de frontale aanval in te zetten. Ik had er een in het vizier. Alles speelde zich af in fracties van seconden. In een flits zag ik treffers in de stuurhut van het logge gevaarte slaan. Op hetzelfde moment moest ik vliegensvlug optrekken om een frontale botsing te vermijden. Achter mij zag ik het Vliegend Fort langzaam naar links wegdraaien, terwijl de bemanningsleden zich met een valscherm trachtten te redden. Het was toen 15.35 uur.'

Het staartstuk van
het vliegtuig van
Robert Seelos.

Een vierde vliegtuig werd door Duitse jagers zo hevig toegetakeld dat het te pletter stortte in het Nederlandse Dinteloord. Pilot William Parker en zes van de negen andere bemanningsleden stierven in de crash. **J. Verhagen** zag het gebeuren: 'Vanuit het zuiden naderde een groot vliegtuig dat duidelijk in moeilijkheden verkeerde en belaagd werd door een Duitse jager. De B17 was geen willoos slachtoffer want schoot nog steeds terug. Hij begon in een grote cirkel te vliegen en ik zag twee valschermen. Blijkbaar is er nog een derde man gesprongen, maar die heb ik niet gezien. Dat moet de piloot geweest zijn, maar er is iets misgelopen, want

ze vonden hem dood nabij Halsteren. Het brandende vliegtuig vuurde toen plotseling niet meer terug en kort daarop verliet een vierde man de B17. Onmiddellijk daarna raakte het Vliegend Fort in een tolvlucht en stortte neer. Mensen probeerden bij het brandende wrak te komen, wat niet mogelijk was vanwege de hitte en de ontploffende munitie. De Duitsers waren bijna ogenblikkelijk ter plaatse, en ontsnappen in het vlakke Hollandse polderland was haast niet mogelijk.' De drie overlevenden werden gearresteerd en weggebracht. Zo kwam het totaal aantal Amerikaanse slachtoffers van de aanval op twaalf. Vier Vliegende Forten, allemaal in de leidende 306^e groep, waren neergestort. De navigator die in het leidinggevende vliegtuig aan zijn been verwond raakte, stierf op 16 april aan koudvuur. Op de terugweg was boven het Kanaal een Spitfire in een luchtgevecht door eigen vuur getroffen.²

Vijftien dodelijke slachtoffers van de luchtoorlog:

Naam	Functie	Vliegtuig
Arthur Bird	Boordschutter	B17 Ross
James Clark	Boordschutter	B17 Parker
John Creatore	Boordwerktuigkundige	B17 Parker
Sydney Davis	Boordschutter	B17 Parker
Fritz Geisshardt	Piloot	Duitse Focke-Wulf 190
James Gross	Radiotelegrafist	B17 Parker
Richard Haeft	Boordschutter	B17 Parker
Fred Hampton	Boordschutter	B17 Seelos
Arnold Hyman	Boordschutter	B17 Ross
Larsen	Piloot	Spitfire
James Murray	Navigator	B17 Seelos
William Parker	Piloot	B17 Parker
Salitriuk	Navigator	B17 Wilson
Paul Spaduzzi	Navigator	B17 Parker
Stanley Stemkoski	Boordwerktuigkundige	B17 Seelos

In de chaos troffen slechts enkele bommen hun doel. Twee hallen van de Erla-fabriek stonden in lichterlaaie.³ 307 werknemers van het Duitse bedrijf overleefden het niet. Erla was toch relatief zwaar getroffen, hoewel de fabriek na enkele weken opnieuw draaide. De rest van de bommen viel op de wijk Oude-God, ten oosten van Erla. De kinderen, arbeiders en voorbijgangers konden nog net de sirenes horen. Enkele ogenblikken later sloegen de bommen in. Vier scholen werden zwaar getroffen. De hele voorzijde van de Sint-Lutgardisschool, aan het begin van de Mechelsesteenweg, stortte in. 61 leerlingen en 5 leerkrachten overleden onder het puin. Een tweede school, Sint-Vincentius in de Edegemsestraat, verloor in enkele minuten 103 leerlingen en 3 leerkrachten.⁴ Ook de kleine privéschool Les Abeilles verderop in de straat werd geraakt. Twee kinderen werden dodelijk getroffen aan de ingang. Aan de andere kant van het Gemeenteplein, in de Eggestraat, bevond zich de vierde getroffen school, de jongensschool Guido Gezelle. Enkele bommen ontploften vlakbij. Een muur verloor zijn steunpunt en viel om over een groep leerlingen. In totaal kwamen 23 jongetjes niet meer levend van onder het puin. Een hele generatie kinderen van Mortsels werd weggeveegd.

Achter de Sint-Vincentiuschool stond de Heilig-Kruiskerk. Een van de zijgevels stortte in. De glasramen en de meubelen in de kerk werden volledig vernietigd en ook de kerktoren was beschadigd. De verwoesting in de straten van Oude-God was eindeloos. Rondom het Gemeenteplein waren de wegen bedekt met stervende mensen, brandende auto's, neergeslagen tramleidingen en brokstukken van wat ooit de mooie herenhuizen rond het plein waren. De Gevaert-fabriek, gelegen ten noorden van Oude-God, bleef ook niet gespaard. 49 werknemers verloren er het leven.

In totaal telde men 936 doden. 107 lichamen werden onherkenbaar teruggevonden. De 829 anderen werden de dag zelf of de dagen erna geïdentificeerd door familieleden. Nergens in de Benelux maakte een luchtaanval zoveel slachtoffers. Onder de doden waren 209 kinderen jonger dan 15 jaar. 132 kinderen liepen verwondin-

gen op. Officieel vielen er 1342 gewonden, onder wie 587 zwaar-gewond. Dankzij het intensief werk van commissaris August De Weerdts na de ramp, zijn er nu gedetailleerde cijfers beschikbaar.⁵

	Aantal doden	Aantal gewonden
Erla	222	642
Openbare weg	199	189
School	191	95
Thuis	112	372
Ziekenhuis*	148	0
Gevaert	43	34
Forten**	3	10
Onbekend***	18	0
Totaal	936	1342

Doden en gewonden per locatie.

* 85 hiervan kwamen van Erla.

** De 3 doden vielen op fort 4, de 10 gewonden zowel op fort 4, 5 als 6.

*** Het gaat hier om 18 lichamen waarvoor geen vermiste werd aangegeven (er waren 107 onbekende lichamen en 89 vermisten).

Reddingswerkers op zoek naar lichamen onder het puin, 8 april 1943.

De materiële schade was enorm. De belangrijke transportmogelijkheden lagen in puin. Velen hadden have en goed verloren. Door de grote brokstukken waren de straten onberijdbaar, waardoor de hulpverlening moeilijk ter plaatse kon komen. In totaal werden er 3424 huizen beschadigd. In Mortsel waren er toen ongeveer 3700 huizen, dus bijna de hele gemeente was op een of andere manier getroffen. 208 huizen werden volledig vernield. 236 andere werden zeer zwaar beschadigd en 815 zwaar beschadigd.⁶ De meeste schade was te betreuren in de straten net ten oosten van de Erla-fabriek, namelijk de Van Peborghlei, de Eduard Arsenstraat en de Armand Segerslei.

Straatnaam	Vernield of (zeer) zwaar beschadigd
Van Peborghlei	81
Eduard Arsenstraat	75
Statielei	68
Antwerpsestraat	58
Edegemsestraat	54
Armand Segerslei	51
Vredebaan	40
Mechelsesteenweg	38
Totaal	465
Algemeen totaal	1259

Aantal vernielde en zwaar beschadigde woningen per straat.⁷

Ook de omliggende gemeenten werden getroffen. Vooral in Edegem was de schade groot. Acht huizen werden vernield en 26 andere werden zwaar tot zeer zwaar beschadigd. Daarnaast liepen nog 53 andere huizen schade op. Ook in het district Wilrijk was er schade. Daar werden, naast één vernield huis, zeven huizen zeer zwaar en 37 zwaar beschadigd. 288 huizen werden lichter beschadigd.⁸ De andere getroffen woningen lagen in de districten Deurne en Berchem en in de gemeente Boechout. In totaal liepen buiten Mortsel 459 woningen schade op door het bombardement. De getroffen gemeente Mortsel had 384 slachtoffers te betreuren. De overige doden waren personen uit de naburige gemeenten, die in Mortsel werkten, schoolliepen of er passeerden.

Gemeente	Doden	Vermisten	Totaal
Mortsel	373	11	384
Antwerpen	115	25	140
Berchem	52	8	60
Edegem	52	1	53
Borgerhout	33	7	40
Kontich	30	4	34
Deurne	25	7	32
Wilrijk	26	2	28
Lier	18	4	22
Hove	12	6	18
Hoboken	12	2	14
Boechout	7	0	7
Lint	6	0	6
Schoten	5	0	5
Merksem	5	0	5
Mechelen	3	2	5
Nijlen	2	2	4
Berlaar	3	1	4
Boom	4	0	4
Kessel	4	0	4
Wijnegem	2	1	3
Hemiksem	2	1	3
Brasschaat	2	1	3
Herentals	2	1	3
Niel	3	0	3
Boischot	3	0	3
Gemeenten met twee doden*	10	2	12
Gemeenten met één dode**	19	1	20
Totaal	830	89	919

De herkomst van de slachtoffers van het bombardement.

* Heist-op-den-Berg, Ruisbroek, Zichem, Schilde, Sint-Katelijne-Waver en Duffel.

** 's Gravenwezel, Veltem-Beisem, Reet, Kampenhout, Rumst, Oostmalle, Buissonville Par Haversin, Vlimmeren, Hallaar, Houthulst, Temse, Vremde, Berendrecht, Ramsel, Gent, Burcht, Kapellen, Kalmthout, Sinaai-Waas en Scharbeek.⁹

